

№ 63.
Jain. 5. 1913.

Tietoja Inarin kirkonkylän seudun
muinaisuuksista.

Inarijärven länsinurkkaan laskevan vesirikkaan Joen-
joen suuseutu, jota paikallakunnalla kutsutaan Jun-
tuaksi ja jonne 25 v. sitte kirkonkyläkin sijaittiin,
on muinaisuuksensa puolesta huomattava paikka. Siel-
lä löpäämme nim. verrattain lukuisia künkeitä muu-
naisjäännöksi eri ajoilta, kaukaimmista. Kun tiedäm-
me, että ihmiset maassamme jo varhaisimpina aikoina
kattorivat veristöjen varret sopivimmiksi asuinpaikoiksi,
mikä ei ole ollenkaan kummastuttavaa, että yleensä
kiviatormäen, monin paikoin hiikka-koukkaitten reu-
nustama, ulompaa vaaerojen ympäröimä, summatto-
man ja kalaisen Inarin ruonon viraavan Joenjoen
suo näyttää olleen pidetty asuinpaikka. - Rajoit-
tuksenne kuitenkin aivan joen suuhun, löydämme til-
ta heti vähintään kahdelta eri kaudelta peräisin
olevia jäännöksiä.

Tärkeimpinä saattane pitää niitä kivi-kauden
muistojä, josta on pohjoispuolella joen suuta, sen suun-
taan pistäytyvän lahden rannalle, "Kuopajan", joka

2.
muuttom on ollut joen yhtenä suuväylänä ja vielä-
kin korkean veden aikana on yhteydessä sen kera. Sen
länsipohjukassa on nykyisestä järvensuimasta lukuun
3,5-4 m. korkeudella penkereellä, toisen korkeamman
juurella, pohjatuulista suojassa hiukan pötkulainen ko-
tasijan syvennys tulisijoinen kivillä-keskettynä per-
mantoinen, ukonkivisirpaleinen. (Valok. 1.) Paikalta
löytyistä saviastian kappaleista ja tavatuista kivi-
kappaleista päätetään on siinä ollut kivi-
kauden asutus, ja kulttuurikerroksen huilipalasten j'ontuista
ilmenevät palaneet luusirpalleet, jistä jotkut näyt-
ävät olevan linnun, kivet kaiketi isomman eläimen
jäännöksiä, todistavat että metsästäytymällä on pi-
hen aikaan eletty. Muutama kotasijojä - sillä kodin
tapaitikin saanee silloisia asumuksia otaksua - tava-
taan tämän lähellä; toiset niistä ovat valloin selviä,²⁾
toiset epäiltäviä,³⁾ ja vähän ulompana on jokirannalla
kaksi syvälaista, vielä kokonaan tunnistelematonta
syvennystä⁴⁾, jötkä myös saattavat olla kotapaikkoja.
Kaikkii viimeksi mainitut ovat muodoltaan ju Tebo-

¹⁾ ks. kartanaihe, 1.

²⁾ s₂, 2-3.

³⁾ s₂, 4-5.

⁴⁾ s₂, 6-7.

tavaltaan suunnilleen samankaltaisia kuin ensiksi-
 mainittuihin, mutta eivät ole kivi-permantoisia, jota-
 paitsi niiden tulitijät, mikäli niitä ^{on tunnistettu} ~~kaikissa~~ ^{on tunnistettu} ~~kieluse~~,
 ovat pölvästä kuin Fäman kyhättöjä aivan pie-
 mistä kivistä. Tästä seikasta ei kuitenkaan välttä-
 mättä johdu, etteivät kaikki nuo kotasijat voisi
 olla samanaikaisia. Huomattava oim. on, että itse
 asumusten syvennykset ovat kaikissa samalla tapaa
 tehtyjä: on muovattu jokseenkin lasapölyinen, mil-
 loin pyöreämäinen, milloin pitkulainen tai kirsasta
 päästään kulmikas, pituudeltaan ja leveydeltään
 3-5 m:iin vaihteleva permanto, niin että siitä nos-
 tetta hiukka on luotu ympärille valitksi. Tämä on
 kylä aikain kuluessa jatkoonkin laajentunut, mutta kum-
 minkin on koberien jolyä 20-60 cm. syvempänä
 ympäröivää maanpintaa. Voi tuntua oudalta, että
 kiviikauden jäännökset ovat täällä niin maan-
 jinnalla, että heti sammal- ja kaneraturpeen pois-
 tetta ovat selvinä ja hyvin säilyneinä edestämme,
 mutta oppineetban lienevätkin sitä kyläkin luon-
 nolihetta näyttävää mieltä, että Lapin kiviikansi
 on kestänyt myöhempään kuin muun Suomen. Vaan

Sitten tekee maalukkaan yllättävän vaikeu- 4.
tuksen, että kivikautemme erikoistuntijat katsovat
sen koko Suomesta päättyneen jopa yli 3500 v.
sitten. Luulemme, että ammattimiehetkin, jos vaihan-
tuisivat näitä jäännöksiä tutkimaan, olisivat lai-
puvaisia "hinnaanaleumukseen". - Vaikeata on tietää,
olivatko kärke kylästä 100-200 m. päässä luodetta
kohditi hiikkakankaalla löytyvät peura-kuopat
ehkä sen ajan jänneen pyydöksiä.

Saman Vuopajan keskipaikalle havaitaan pohjois-
rannalle pienellä kummulla, joka on ainakin yhtä
korkealla vedenpinnasta kuin edelliset kotasijätkin,
ja sen vierteellä 6-7 kpl. sorukkeita, mataloita ja
pituukseltaan vaihtelevia (1,5-3 m.) kuoppia, joiden
pohjalle tuntuu heti sammalen alla olevan lautoja
ja, mikäli niitä on katseltu, palaneita kiviä. Näo-
ksi evri silmäyksellä haidoilla näytävistä syven-
nyksistä on vain yhtä tunnisteltu ja havaittu silloin
sen pohjaa peittävän latomuksen palaneitten kivien
välissä ja alla olevan runsaasti hiiliä, rokiasta maa-
ta ja joitakin ukonkivisiä paloja. Alempana oli itä-
vastoin koskematon sora. Mutta kuopan yhdeltä murikka-
sivulta ilmenei hiikkaruumustasta, paitsi hiilisiirysi

ja tuhkankarvaisia maajuuria, palaneita kuumurroja, jotta jonkossa oheista pienistä selkänikamista ja säärikuun(?) katkelmista päätään ovat linnun jäännöksiä. Kun kuoppasia, joista yksi on muuta leveämpinen näyttää sisältävän palaneita kiviä useammassa kerroksessa, ei ole tarkemmin tutkittu, olisi ennenaikaista ruveta kuvittelemaan, mikä niiden tarkoitus on ollut. Mutta näiden ja lähistöön olevan kivien edellämainitun kivikautisen kotarajan samanaikaisuuteen viittaavat, jaita yhtä korkea asema sekä samantyyppinen ja yhtä vanha vaihteluisen tekevä aukonakko, myös aukonkivi- ja hülimerut ja varsinkin hujäännökset, jotta osaksi ovat molemmissa silmiinpistävästi samantyyppisiä.

Nähtävästi paljon myöhemmiltä, mutta kumminkin verrattain kaukailla ajoilla ovat ne tulisiijät, joita tapasimme rannalla joen molemmilla puolilla. Ne ovat yleensä tehdyt vähäistä, jottkut hyönteisten pienistä mukulakivistä, olle aivan maanpinnan tasalla tai hiukan siitä kohotet. Pohjoisrannalla huomattut 4 kpl. ovat vierivän törmän reunalla, josta polku on ne näkyville kuluttanut. Muodoltaan ovat ne vaihtelevia, jottkus pyöreämiäisiä tai kulmikkaita tai pitkulaisia, teka aina

umppeus laddotuksia. Muuan¹⁾ huomataan Vuopojan ^{6.}
ja joen välissä n. 2 m. korkealla tämän puinnasta, maalla
joka muinoin näyttää olleen jokijärvyana. Se 165 cm.
pitkä, 120 cm. lev. ja 10 cm. kork. (valok. 2.) Muut ovat
pienempiä, 70-100 cm. laajuisia; erään vierellä näkyvä
pieni kuoppa. - Eteläpuolelta jokea löydämme
nyk. kansakoulun pihamaalta ja sen kahtapuolta
ainakin 12 kpl. samantyyppisiä, hyvin erikokoista
tulisiä, joiden kivien välistä aina löytyy tapaa hiili-
palasia ja palaantta maasta. Enimmäkseen ovat
ne ihan maanpinnan tasalla; muutamia taas peittää
ohut maakerros, toiset ovat ihmisten jaloissa ko-
nolle kulumat. Olisiko niistä ja niiden ympäristöstä
mitään jäännöksiä löydettävissä, sitä ei tutkimatta
tiedä sanoa. Kulkunikerros on kyltä hyvin ohut,
vieläpä on ^{se} kansakoulun eteläpuolella kivetönnällä
hiekka- ja hiekkakankaalla olevien asunnonsijain kohdalta
melkein kokonaan hävinnyt. Samoin näkyvä käyneen
yhtäläisellä maaperällä parissa muustakin paikasta
Finarissa, ja syytä on vaikea lukea muitten kuin
mitkille kuin tuulen ja sateen, jotta kyltä helposti
1) ks. kart. aik., a.

voivat jätettyä ja huuhdota ^{ihmisten jäljet} tietyntoimiseen, kun kai-
ketti siihenkin aikaan metsä asuinalueen ympäriltä au-
keaksi kaadettiin. Jyrkin eroitus Vuopajan asuin-
sijain ja niiden välillä on siinä, että jälkimmäisissä
ei näy jätkeäkään sellaista tunnusmerkittäviä
kotasyvennyksistä kuin tuolla on. Eikä niitä var-
mistä ole ollutkaan. - On mahdollista, että tämä
tuolisijaryhmä on sen markkinapaikkakulttuurin van-
himpia edeltäjiä, josta jällempänä tulee puhe.

Jos sitten siirrymme jokisuulta Nieman ulomma-
ksi, sanotaan juutuanvuoron rannalla Ilhoniemessä,
Vuopajan suusta $\frac{1}{2}$ km. pohjoiseen, löydetyn peltoa
tehdessä pääntekoisia palaneita kiviä sekä saman-
suuntaista yhtäjaksoista läivitystä uuni Vuopajan ko-
tasijain permanto oli. Paikkoa ei ole kumminkaan
sen koommin lähemmin tarkastettu. Maan kasvamisen
vuolessa ovatkin jäännökset siellä puinta jonkun ver-
ran syvemmällä.

Ennen rannalla Joenjoen suusta 2,5 km. päässä
oli Urnjargassa, uuden metsänhoitajanvirskatalon pi-
hemaalla pitkäkylpyseä kotasijain syvennyks, avaan
samaa tyylisä kuin Vuopajanin kotasijat, siis tehty
sitä, että hiellä permanton kohdalla luotiin ympä-

ritte matalaksi valliksi, joten permanto tuli olemaan alemmalla tasolla kuin maanpinta. Tällainen "rakennustapa" näkyy olevan tuolle ajalle - siis kenties myöhäisimmälle kirkkoudelle - aivan lajinomaisia eikä sitä Frarin myöhemmissä jäännöksistä ^{tavata} ~~kuonata~~. Permannon keskustassa oli pienempoluokista kivistä kootun tulitija. Tarkemmin ei paikkaa tutkittu, vaan täytettiin se juhlamaata tasoitettaessa. - Samalla paikalla oli myös useita muita nähtävästi erikokoisia tulitijoja, suunnilleen samantaisia kuin kausakoulun luota tavatut, joskin osittain isommista kivistä kytähtyjiä, mutta ne hävitettiin rakennustöiden kestäessä. Lavealla hiukka-penkereellä mäenrinteen juurella ja ankean seljän rannalla tästä onkin ollut soma asuskella.

Eivät entiseenkään aikaan sentään kaikki hakenet tasaisia paikkoja asunoihseen, sillä selän vastapäiseltä, pohjoiselta rannalta kerrotaan kivistä Sarviniemestä pottumaata muokatessa tavattun "kotarji" ja kivistä, jota kuitenkin ei ole saatu talteen. Löytöjä ei voi sen vuoksi pitää täysin varmoina.

Muutaman sadan metrin päässä Urnjargasta
 kohisee järveen pieni kirkas Nukkumajoki, joka
 on merkittävä siitä, että sen saannoilla on ainakin
 8 n.s. markkinapaikkaa. Markkinapaikalla (lop-
 markkapaikalla), mikä nimitys Finarissaakaan ei ole
 aivan ollenkaan, koska se näkyy riittävästi käyte-
 lyn ainakin jo 1700-luvun alulla, tarkoitetaan vielä
 nykyäänkin kirkonkylää, jonne lappalaiset mää-
 rättyinä juhla-aikoina miehissä saapuvat niin ly-
 nni jimmalansanaa kuulemaan kuin hieromaan kauppo-
 jaan ja selvitämään kaikkein asioitaan, maelli-
 siä ja henkellisiä. Sitä ovat kaksi muutaakin Fra-
 mi entistä-kirkonkylää saaneet ja säilyttäneet
 markkinapaikan nimityksen. Ja varsinkin entisinä
 aikoina, jolloin sinne keräytyi porvareita ja kauppi-
 aita sekä Toonista että Nojasta, oli nimitys pai-
 kallaan. Mutta jo ennemmin kuin mitään kirkkoja
 kirkonkylää oli olemassaakaan, oli inarilaistilla
 Laprona talvisin useaksi kuukaudeksi kokoontua
 asumaan yhteen kylään, jonne kukin perhe raku-
 si kodan itselleen. Tällaista kylää kutsuttiin „tal-
 vikodiksi“ (talvaskoadeh), jolle nimellä vieläkin

kuulee joidenkin vanhojen ihmisten kirkonkylästä ^{10.}
tärkeimmän. Tuo yksissä-asunnan tapa lie alku-
jaan johtunut turvallisuuksnäkökohdista, mutta vä-
hittelen loppalaiset, jotka ovat seuraimisia, tähän
tolluivat siihen määrään, että vielä alun torista satas-
vuotta takaperin litten menettelivät ilman tosi tar-
vetta. Ja rajantakaiset venäjänloppalaiset, jotka
ovat samaa heimon kuin inantaisetkin, tekevät niin
vielä nykyin jokikinen talvi. Yksissä-oloa riittä-
män kovan kuin ruokaakin, jonka loputtua oli ha-
jaannuttava. Nämä tällaiset muinaiset talvikola-
paikkaitkin, jolloin sentään loppalaiset enää tun-
tevat anin hawoja, mainitaan nyt markkinapaikka-
kain nimellä, ja juuri niitä ovat Nukkumajoen
rannalla olevatkin. Ensimmäinen niistä on ihan joen
suussa, viimeinen n. 7 km. päässä siitä. Asema-
paikkaitkin on paikkenksetta valittu kuivri ja tasaitia
kohta jokirannalta, kotarajat ovat nelionaisia tai
hiukan suorakaiteen muotoisia, ja yleensä on niissä
vielä näkyvissä matalahko seinävalli, joka on
tehty permannon paikalta ja ympäriltä kootuista ki-
venmukuroista, täyttämällä niiden välit maalla, jota
ei ole otettu permannolta, koska ^{temä} ~~te~~ on samalla

Kasolla keuin ympäröivä maanpintakin. Missä ei
 ole kiviä oltu lukenemään asti, on tygdytty jal-
 jaaseen multavalliin, mutta onitään harvinaista
 ei ole ^{sekään} etnā koke kehys puuttuu. Mitenkä tälle
 itse kota rakennettiin, siitä ei näy vähäisintäkään
 jälkeä. (Ellyöhemminhän ensiksi salvettiin tav. 3 hirsii-
 kertaa, jonka ylle erityisten kaarien varaan kyhättiin
 korkeampi luisu katos.) Itivan keskellä kotaa ko-
 hoaa mukulakivistä erittäin huolellisesti laaditun,
 melkein poikkeuksetta suorakaiteen muotoisen tulisijan
 löyräs. Se on ~~puu~~ umppeensa ladottu, sen reunat
 hiukan luisuja ja keskustan kivet tulen muren-
 tamia. Kooltaan se kylti vaihtelee aina kodan
 suuruuden mukaan, ollen 1-2 m. pitkä ja hieli puolta
 kapeampi sekä 10-30 cm. korkea. Sen, kuten kodan-
 kin, pitemmän sivun suunta on kohtisuora jokea
 vasten, josta voi päätätä, että oriaukkokin oli
 ilman suunnasta riippumatta joen puoleisella sein-
 mustalla. Tällaisia kotasijojä löytää muutamilta
 marlekinapailoilta parikuntlyymmentä, euimmälseen
 yhdessä rivissä olevina ja samasta paikasta kaikki
 korkealleen samaan ilmaansuuntaan tehtyinä. Paitoi

kotasijojä, tavataan muutamilla markkinapaikoilla
 joku maakuoppa sekä neljässä verrattain karkean-
 kivinen kivaas kussakin. Paraiten säilynyt niistä he-
 nee n. 1½ m. korkea ja juurelta läpimitätän 2,5-3 m.
 laaja. Kivet näyttävät niissä palaneilta ja hiiltä
 löytyy jonkosta, mutta huoneensijaa ei niiden ympä-
 rillä näy. Kun niitä toristaisikin ei ole tutkittu, on
 niiden tarkoitus tuntematon. - Pariin tuollaiseen mark-
 kinapaikkaan saattoi helposti mahtaa koko heimo. Sel-
 vää on, että silloisetkin talvikotain asujamat olivat
 lappalaisia. Ja kun he täällä vetelivät pitkiä talvi-
 uniaan, niin mene tiedä, vaikkapa Nukkumajoki
 (lap. Oaddivei) olisi siitä nimensäkin saanut!
 Että he sentään olivat hartaita geuranpuyytäjiäkin,
 käy selville niistä silvotuista kivistä, joita joka mark-
 kinapaikalta lajittain löytyy maan alta ja joita
 porot kalutakseen vieläkin keuoviivat esiin. Hiljak-
 seen mätänevät kumit hojstävät niissä maaperään, niin
 että siellä mäntymetsän jonkossa kasvaa lehtipuita
 enemmän kuin ympäristössä muutoin. - Vaikka kaikkein
 Nukkumajoen markkinapaikat näyttävät suunnilleen
 yhtä vanhoilta, ei niissä arvoatenkaan ole kaikissa

aivan yhtä aikaa asattu, vaan kaiketi jonkun vuo-
 den tai vuosikymmenen kuluuttua, kun lähestöitä
 sopivat polttopuut ja pottumännyt loppuivat,
 siirryttiin uuteen ja vereeseen paikkaan, aivan kuin
 lappalaiset vielä vajaa sata vuotta sitten talvi-
 tupineen yleisesti menettelivät. Pajanko aikaa
 on sitte vierähtänyt senjälkeen kun nussa on olet-
 tu, sitä ei tarkalleen voi sanoa syytä ettei mi-
 tään tarkempia tutkimuksia ole tehty, mutta jo
 aivan ulkonäisten tuntomerkkien nojalla, kuten
 esim. sen, että keskeisistä muutamia tulisijoja koostaa
 monisatavuotisia peltäjä, saattaa hyvällä syyllä
 olettaa, että puoli tuhatta vuotta ei ole ain-
 kaan hialeksi arvioitu. Toiselta puolelta on tutki-
 luultaessa, että polttamattomat puut, ainakin lu-
 jitt kuin neuran teräsluut, kestäivät tuollaisissa
 oloissa lahoamista paljon kauvemmin.

Edellä viitattiin siihen, että juutuassa kan-
 sakonin luona tavattava, samoin kuin vastapäi-
 sellä jokirannallakin oleva, tulisijarivi voisi olla
 tässä puhutun markkinapaikkakulttuurin vanhim-
 pia edeltäjiä. Joka tapauksessa osoittaa varsinkin

& 'käläisten' tulisijain säännöttömämpi ja erilai-
 nen muoto sekä muitten jäännösten puute, että ne
 ovat paljon varhemmilla ajoilla kuin Nubbema-
 joen kotasijat. Toiselta puolelta on Finarissa taas
 olemassa pari sellaistaakin markkinapaikkaa, jöt-
 ka ikänsä puolesta ovat molempien edellisten
 lajien välimaita, eikä myöskään puute sellaisia,
 joiden vuorostaan heti huomaa olevan Nubbema-
 joen jäännöksiä nuorempia.

Näin olemme tahtoneet ylimalkaisesti esittää, että
 Junttan sentin näyttää meille kiirikaudesta alkaen
 ainakin kolme, joihin ei perästä, rengasta
 asetusmuotojen kehitystä osoittavasta ketjusta.

Hermani Pitkonen.

1913.

Inarin muinaisjäännoksiä.

Kivialttari Nukkumajoenla (Pitkänjärven kohdalla).

(työmiehenä Saaran-Vuolin-Uula).

1913.

Inarin muinaisjäännöksiä; Nellim.

Liesi n.s. markkinapaikasta.

1:186

1913.

Inarin muinaismuistoja. T. k. k.

1:178

Kivikautinen licsi veijoen ja Vuopajan väliseltä
niemeltä, yläsaaren kohdalla.

913.

Trarin muinaisjäänöksiä.

1:192

Rautakautinen liesi Nukhumajoen "markkina-
ajalla": (Pahtavaaran Kohdalla).

1913.

Inarin muinaisraunnot; nellim. 1:179

Pyöreä hietakumpu, Keskeä syvennys.

70913.

Izarin muinaisjäännöksiä.

Nukkumajoen "markkinapaikalta" Pahta-
vaaran kohdalla. Ihivanha paljastettu
kiviansija.